

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1905.   Andra Kammaren.   N:o 35.

Tisdagen den 4 april.

Kl. $\frac{1}{2}$ 3 e. m.

§ 1.

Justerades de vid kammarens sammanträden den 27 och den 28 nästlidne mars förda protokollen.

§ 2.

Herr statsrådet m. m. *O. Berger* öfverlämnade Kungl. Maj:ts propositioner till Riksdagen:

med förslag till lag om ändring i 19 och 25 kap. strafflagen; och

angående pension för framlidne intendenten vid naturhistoriska riksmuseum, professorn Knut Hjalmar Stolpes änka Vilhelmina Emerentia Stolpe, född Holmgren.

De kungl. propositionerna blefvo på begäran bordlagda.

§ 3.

Föredrogs och hänvisades till lagutskottet Kungl. Maj:ts å kammarens bord hvilande proposition angående ändrad lydelse af vissa delar af värnpliktslagen.

Vidare öfverlämnades till statsutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:

angående beviljande af ytterligare låneunderstöd för anläggning af järnväg från Orsa till Sveg;

angående fyllnadspension åt tre baningenjörer vid statens järnvägar; och

angående ett årligt anslag för Hans Kungl. Höghet Hertigen af Skåne.

*Remiss af pro-
position an-
gående nytt
kanslihus.
(Forts.)*

§ 4.

Härefter föredrogs för remiss till utskott Kungl. Maj:ts proposition angående inredande i fastigheten n:o 1 i kvarteret Lejonet i Stockholm af lokaler för utrikesdepartementet m. m. samt angående uppförande af ny byggnad för Kungl. Maj:ts kansli m. m.

Därvid begärdes ordet af

Herr Centerwall, som yttrade: Herr talman! Då jag är uppfödd i Stockholm och älskar denna stad kanske mera än någon annan stad på jorden, gör det mig alltid mycket ondt, då man försöker att på något sätt fördärfva eller förringa den skönhet, som vår hufvudstad onekligen i så hög grad besitter.

Det gjorde mig ondt, när man förstörde våra vackra holmar med dessa stora stenkolosser, i stället för att pryda dem med parker såsom man har gjort t. ex. i Budapest. Emellertid hafva nu de lagrar, som då förvärfvades af Riksdagen, icke lämnat regeringen någon nattro, utan nu skall man äfven uppföra dessa ofantliga stenkolosser på platser, som hittills fått vara jämförelsevis fria och vackra.

Kungl. Maj:t föreslår nu efter en utredning, som ser ut att vara fullständig, men dock icke är det, att lägga ett stort kanslihus på två sidor af Kungsträdgården, dels en stor monumental byggnad åt norr och dels ett så kalladt paviljongsystem eller hvad arkitekterna kalla aftrappade hus åt väster. Såsom skäl för att en sådan anordning skall taga sig väl ut — ett skäl som Kungl. Maj:t haft all anledning att taga med i beräkning, då Riksdagen i en sin förra skrifvelse uttryckligen framhållit, att hänsyn också måste tagas till den estetiska synpunkten — såsom skäl har bland annat åberopats, att i England en sådan stil varit vanlig och anses ganska vacker. För min del har jag dock icke kunnat finna något särdeles skönt i sådana aftrappade hus, som finnas t. ex. vid Thames' Embankment i London. Och nu ifrågavarande kolossala hus med en höjd af 20 meter skall, tror jag ytterligare förmörka och trycka ned den vestra sidan af Kungsträdgården, som redan nu är nästan litet för mörk. Det kommer att blifva ett nytt »Makalös», som uppföres i Kungsträdgården, men ett »Makalös» af sådana dimensioner, att på vår stormakts-tid man icke kunnat drömma om något dylikt.

I fråga om Kungl. Maj:ts proposition må jag först som sist nämna, att jag icke har något emot den del, som handlar om utrikesministeriets likasom utrikesministersbostadens förflyttande till arffurstens palats. Att det nuvarande utrikesministeriet är för litet och att utrikesministern har en ämbetsbostad, som väcker förvåning — men icke någon för oss smickande förvåning — hos utlänningar, därom, tror jag, att alla äro ense.

Men finnes det då i fråga om kanslihusets förläggande inga

andra platser än den nu föreslagna eller den, som Riksdagen redan en gång i sin skrifvelse förkastat? Jo, utan tvifvel finnes det sådana. Riksdagen har redan fäst uppmärksamheten därpå, att man kunde tänka sig att använda generalstabens och auktionsverkets hus, men detta har befunnits praktiskt omöjligt. Vidare säges det, att det skulle vara omöjligt att använda marinförvaltningens och kammararkivets hus. Men huru skulle det vara att använda både vårt gamla riksdagshus och dessa lokaler? Skulle icke detta måhända medföra betydligt mindre kostnader än det nu föreslagna sättet?

Remiss af proposition angående nytt kanslihus.
(Forts.)

Hos öfverintendentsämbetet ligger för närvarande en remiss med begäran om ämbetets yttrande i fråga om användandet af det gamla riksdagshuset till allehanda ämbetslokaler. Anses detta kunna användas till ämbetslokaler af den ena sorten, så bör det väl kunna användas till ämbetslokaler af den andra sorten. Det är visserligen sant, att därigenom hyresmedel för åtskilliga ämbetslokaler måste fortfarande utgå, men jag tror icke, att alla däraf föranledda utgifter ens närmelsevis kunna uppgå till den nu begärda summan.

Den kungl. propositionens utredning lämnar i detta fall inga hållpunkter.

Vidare torde det vara för en och annan bekant, att på Stockholms stadsfullmäktiges beredningsutskotts bord ligger för närvarande ett förslag, att staden för att vinna en bättre kommunikation till de stadsdelar, som ligga väster om Mynttorget, skulle inköpa de tre kvarter, som ligga mellan Västerlånggatan, Storkyrkobrinken och Myntgatan. Detta torde vara ganska nödvändigt eller åtminstone önskvärdt redan för att få denna stadsdel med dess trånga och snuskiga gränder reglerad. Äfven ett annat dylikt förslag af en framstående arkitekt föreligger.

Om så kunde ske, skulle det icke vara möjligt att bibehålla det nuvarande kanslihuset och kanske med detsamma genom en öfvergång, såsom är ganska vanligt utomlands, förena ett nytt hus på andra sidan Myntgatan? Ty det är icke troligt, att staden behöfver hela detta område för sina egna ändamål, isynnerhet som det numera icke tyckes finnas någon tanke på att där lägga ett kommunalhus.

Såsom icke sakkunnig — ehuru jag talat med mycket framstående arkitekter och sett tillräckligt mycket i världen af dylika saker — kan jag icke stå här och afgifva något positivt förslag. Men jag har velat visa, att det finnes möjligheter, som icke äro undersökta; och jag föreställer mig, att regeringen skulle göra väl, om den läte undersöka dessa möjligheter, innan den komme fram med ett slutligt förslag, och följaktligen att Riksdagen gör väl i att afslå det förslag, som nu föreligger.

Jag anhåller, att detta yttrande får åtfölja den kungl. propositionen.

Remiss af proposition angående nytt kanslihus.
(Forts.)

Vidare anförde

Herr Hammarskjöld: Det har blifvit en vana eller rättare ovana att vid flera tillfällen, när frågor remitterats till utskott, yttra sig i sakfrågan. Ingen bestrider hvarje kammarledamots rätt att göra det, men man kan väl bestrida, att det är lämpligt eller nyttigt. Är meningen med en sådan remissdebatt att underkasta frågan behandling, innan den varit pröfvad af utskott och innan kammarens ledamöter hunnit ordentligt sätta sig in i frågan, finner jag hela saken olämplig. Är detta icke meningen, finner jag den onödig. Men om meningen är att på förhand upppanna hos kammaren ovilja mot en proposition, sådan som den föreliggande, finner jag det både olämpligt och onödigt. För min del vill jag först pröfva saken, innan jag yttrar mig om den.

Friherre Bonde: Herr talman! Jag kan icke neka till, att jag blef mycket förvånad öfver den siste talarens yttrande, då han förklarade, att det skulle vara olämpligt, att någon ledamot af kammaren vid remiss af en kungl. proposition eller en annan fråga uttalade sina åsikter, innan frågan hunnit af utskott blifva förberedd. Jag tror tvärtom, att dylika remissdebatter kunna hafva stor betydelse och vara af stort gagn. Det kan ju för ett utskott vara särdeles lämpligt att, innan det upptager en fråga till behandling, få höra de olika åsikter, som därom kunna förekomma, hvarför alltså en remissdebatt onekligen kan vara till stort gagn för utredningen, och i stället för att uttala någon principiell förkastelse af en dylik med grundlagen fullt öfverensstämmande behandling, tror jag det vara önskligt, att remissdebatter oftare än hittills borde förekomma.

Hvad nu föreliggande fråga beträffar, hade det icke varit min mening att begära ordet för att yttra mig om den, utan jag har endast blifvit uppkallad af den siste talaren. Men då jag nu har ordet, skall jag be att få till fullo instämna med den förste talaren och beklaga, att ett sådant förslag har kommit fram från regeringen. Jag tycker, att vi kunna vara nöjda, hvar och en för sin del, med att ha varit med om beslutet att bygga denna holme med det hus, hvari vi nu befinna oss, och att hafva lämnat ett sådant millionpalats till minne åt eftervärlden. Ett ytterligare liknande monument borde vara öfverflödigt; visserligen beräknar Kungl. Maj:t kostnaden endast till bortåt en fem miljoner, men med den kännedom vi äga om dylika byggnadsföretag, kunna vi med säkerhet veta, att det icke stannar vid detta, utan att siffran kanske lätt kommer att gå upp till närmare det dubbla beloppet. Jag tror i likhet med den förste talaren, att det finnes många möjligheter att bereda utrymme åt departementen utan att behöfva åsamka landet en så stor utgift som den föreslagna. Om, såsom jag finner synnerligen lämpligt

och önskvärdt, Riksdagen medgifver, att utrikesdepartementet får flytta till Arffurstens palats, så beredes därigenom utrymme i det gamla kanslihuset, som dock icke är så bristfälligt, som många anse. Visserligen kunna lokalerna vara olämpliga, men inredningen kan förbättras, och då ett så stort departement bortflyttas, finnes utrymme för utvidgande af de öfriga lokalerna.

Vidare har det påpekats, att vi hafva det gamla riksdags- huset, om hvars användning ingenting beslutats. Och det finnes många andra lokaler på Riddarholmen, där man skulle kunna utan alltför stor kostnad bereda rum åt departementen. Jag vill endast fästa uppmärksamheten på möjligheten att inlösa Norstedtska tryckeriet på Riddarholmen, ett etablissement, som det ur många synpunkter och särskildt på grund af dess eldfarlighet är synnerligen olämpligt att hafva liggande alldeles i närheten af en så dyrbar inrättning som riksarkivet. Det skulle ju vara önskvärdt, om i sammanhang med denna frågas ordnande denna eldfarliga inrättning skulle kunna blifva aflägsnad.

Då jag finner, att många skäl tala för att nu icke fatta ett i min tanke olycksdigert beslut, har jag — då jag af annan anledning blifvit uppkallad — ansett mig böra uttala min åsikt i förevarande fråga och anhåller, att detta mitt yttrande, till den kraft och verkan det hafva kan, må få åtfölja Kungl. Maj:ts proposition till utskottet.

Häruti instämde herrar *Höjer*, *Branting* och *Olsson* i Stockholm.

Herr Centerwall: Herr talman! Jag skulle kunnat nöja mig med hvad friherre Bonde nu yttrat gent emot herr Hammarskjöld; men jag har dock ett ord till att säga. Jag sätter mycket värde på herr Hammarskjöld och hans förmåga — huru den är i fråga om arkitektur har jag icke sett några prof på — i dylikt har han ju emellertid skäl att opponera sig emot mina åsikter. Men han har icke fog att förkränka min och andras grundlagsenliga och moraliska rätt att yttra oss vid en remissdebatt. Detta brukas i hela världen, i hvarje parlamentarisk församling och hvarje kommunalrepresentation. Hvarför skulle man taga bort den rätten och seden här? En sådan anmärkning har jag ej kunnat lämna oemotsagd.

Herr Hammarskjöld: Jag skall be att få erinra, att jag uttryckligen uttalade, att hvarje kammarens ledamot har rättighet att yttra sig vid en remissdebatt. Men jag gjorde en hemställan, huruvida det vore lämpligt att så upptaga en fråga till förberedande behandling.

Herr Palme: Med anledning af de instämmanden, som nyss hördes efter friherre Bondes anförande, skall jag endast be att

*Remissafpro-
position an-
gående nytt
kanslihus.
(Forts.)*

Remiss af proposition angående nytt kanslihus.
(Forts.)

få konstatera såsom min uppfattning, att dessa uteslutande af sågo hans välbefogade opposition emot herr Hammarskjölds yttrande. Däremot föreställer jag mig, att dessa instämmanden icke kunna tolkas såsom uttryck af bifall till förslaget om utrikesdepartementets förläggande till Arffurstens palats. Vi hafva för detta hus gifvit ut öfver 2 millioner kronor och skulle väl få lägga till inemot en million för dess iståndsättande för ändamålet. Men det synes mig vara för dyrt för vårt fattiga land att bestå vårt utrikesdepartement med en byggnad, som kostar omkring 3 millioner kronor.

Herr Staaff: Ehuru, herr talman, jag eljest icke ämnat yttra mig i denna fråga, finner jag mig likväl föranledd att säga några ord med anledning af det efter min tanke synnerligen oriktiga uttalande, som herr Hammarskjöld här haft. Jag afser därmed det uttryck, hvori han tillkännagaf sitt misshag öfver den förste ärade talarens uppträdande, då han inordnade detta uppträdande under hvad han kallade en vana eller rättare ovana. I riksdagsordningens § 58 heter det: »När proposition eller motion första gången i kammare förekommer, skall den, så framt ej kammaren enhälligt densamma genast till utskott förvisar, ligga på bordet till nästa sammanträde, då sådan hänvisning bör ske, därest frågan ej nedlägges eller, om den rör kammaren enskildt, eljest blifver afgjord. Hvarje ledamot äger i målet afgifva yttrande, hvilket jämväl till utskottet öfverlämnas; men ej må däraf remissen till utskottet uppehållas.» Så betydelsefull har alltså riksdagsordningen betraktat hvarje ledamots rätt att, då ett ärende första gången förekommer till remiss, afgifva yttrande rörande detsamma, att den funnit nödvändigt att förutom den allmänna regeln om den fria yttranderätten särskildt betona denna speciella rättighet för hvarje ledamot. Efter min tanke har riksdagsordningen däri handlat synnerligen välbetänkt. Ty om man också kan finna hela utskottsordningen i Riksdagen vara i det hela taget god och riktigt verkande, så måste man dock å andra sidan erkänna, att utskottsverksamheten understundom kan komma att blifva på ett så afgörande sätt bestämmande för kamrarnes beslut, att det i vissa frågor kanske icke är alldeles lyckligt. Vid sådant förhållande måste det betraktas såsom synnerligen gynnsamt, i fall icke blott en och annan utan flera af kamrarnes ledamöter på förhand gifva sina meningar tillkänna, om de hafva synpunkter, som de finna betydelsefulla att få framförda till utskottets kännedom. Jag vill för min del på det allra bestämdaste protestera mot den fullkomligt oriktiga upplåtning, åt hvilken jag anser att herr Hammarskjöld gifvit uttryck i sitt första anförande, och jag vill uttala den förhoppningen, att ingen för framtiden däraf måtte känna sig på något sätt föranledd att

icke yttra hvad han eljest skulle i kraft af grundlagens bud önskat yttra.

Med herr Staaff förenade sig herrar *Olofsson* och *Starbäck*.

Remiss af proposition angående nytt kanslihus.
(Forts.)

Herr Waldenström: Jag skall icke inlåta mig på den formella frågan om betydelsen af en remissdebatt — jag tror i likhet med föregående talare, att herr Hammarskjöld har huggit litet i sten — utan det är om det sakliga innehållet i den kungl. propositionen, jag önskar säga några ord.

Här har frambållits, att det torde finnas flera möjligheter för kanslihusfrågans lösning än den i propositionen föreslagna. Ja, Kungl. Maj:t har visat, huru man under årens lopp försökt den ena möjligheten efter den andra, men utan resultat. Chefen för finansdepartementet påpekar också i sitt yttrande gent emot öfverintendentsämbetet, att öfverintendentsämbetet visserligen sagt, att det finnes andra möjligheter men dock icke påvisat någon enda sådan möjlighet. Det är nog bra att säga: möjligheter finnas, möjligheter finnas; men hvar finnas de? Då det gäller att taga reda på dem, kanske man får söka dem utanför hufvudstaden. Hvad nu beträffar Kungsträdgården och det intrång, som denna skulle lida genom den föreslagna kanslihusbyggnaden, skall jag be att få påpeka, att chefen för öfverintendentsämbetet förut själf gjort upp ett förslag till förläggande af en kanslihusbyggnad i norra delen af Kungsträdgården samt därvid konstruerat en byggnad, som skulle förkorta Kungsträdgården med en fjärdedel, under det att det nu föreliggande förslaget ej skulle förminska den med mer än en tiondedel, hvartill kommer, att det Möllerska projektet — såsom chefen för finansdepartementet i sitt anförande utan tvifvel med rätta säger — verkar icke monumentalt, men väl kollossalt. För min del tror jag, att man icke kan få — åtminstone har ingen visat, att man kan det — en lämpligare plats för ett kanslihus, än Kungl. Maj:t här föreslagit. Herr statsrådet säger i sitt anförande — och det ganska pikant — att öfverintendentsämbetets invändningar emot det förevarande förslaget torde sammanhänga därmed, att arkitekten Petersons förslag blifvit föredraget framför öfverintendenten Möllers. Jag vill icke inlåta mig på, huru pass befogad en sådan anmärkning kan vara. Men jag tänker, att chefen för finansdepartementet väl haft någon anledning att uttala sig så, innan han gjort det — icke i ett enskildt sällskap utan inför Kungl. Maj:t i statsrådet. En stor del af denna kanslihusbyggnad skulle bestå af flere paviljonger längs efter västra sidan af Kungsträdgården, där vi nu ha det härliga Blanchs kafé, — som då naturligtvis måste vika — och kafé Viktoria och andra grannlåter, som — förstås — icke kunna ersättas af ett kanslihus.

Nu skulle, som sagdt, Kungsträdgården från Hamngatssidan förkortas med omkring en tiondedel. Jag är alldeles säker på,

Remiss af proposition angående nytt kanslihus.
(Forts.)

att, om denna byggnad väl en gång vore färdig, skulle man icke komma att märka, att någon synnerlig förkortning skett. Och då en talare här anmärkte, att Kungsträdgården skulle komma att förmörkas af denna byggnad, som skulle blifva — jag minnes ej huru många meter hög — så tänkte jag, att solen går väl ändå mycket högre, och att det sålunda ej kunde bli vidare mörkt. Och för resten, då solen är i söder, kommer denna byggnad att skugga för herr Sagers hus och de andra husen på samma sida, men någon skugga öfver Kungsträdgården kan väl icke komma i fråga, förr än solen kommit i norr, och då, förstå herrarne, då blir det väl ingen skugga att tala om, af kanslihuset åtminstone.

För min enskilda del skall jag tillika be att få säga, att jag räknar det såsom en lycklig händelse, att riksdagshus och riksbankshus kommit att förläggas där de nu ligga. Jag tror också, att man i allmänhet är nöjd därmed. Under den tid, då riksdagshuset var under byggnad, sades det af herr Stockholm — såsom herrarne minnas, var det herr Herslow som gaf Stockholms stad denna titel — att riksdagshuset skulle komma att trycka ned slottet, men nu, då det är färdigt, har jag hört herr Stockholm säga, att slottet trycker ned riksdagshuset. Så kan uppfattningen växla hos herr Stockholm och äfven hos sådana, som tagit patent på att ensamma vara konstkännare. På samma sätt tror jag, att det kommer att gå, då en gång kanslihusbyggnaden kommer att blifva förlagd på den plats, som nu här af Kungl. Maj:t föreslås.

Jag anser, att jag bort säga detta, på det att någon röst här i kammaren vid denna remissdebatt må vara höjd, som går i annan riktning än de herrars, som talat på herr Stockholms vägnar. Visserligen är det en af dessa talare, som icke tillhör Stockholm, men han började sitt anförande med att säga, att han älskade Stockholm mera än någon annan stad på jorden, och under sådant förhållande kan jag gerna räkna äfven honom till herr Stockholm.

Herr Lindblad: Herr talman! Icke heller jag vill uppehålla mig vid den formella sidan af saken. Jag fattade herr Hammarskjölds yttrande i det afseendet så, som om han icke afsåg att bestrida någon kammarledamot hans grundlagsenliga rätt att yttra sig vid ett sådant tillfälle som detta, och jag tror därför, att vi kunna lämna den frågan alldeles å sido.

Då herrarne emellertid tyckes vara af en annan mening härvidlag än herr Hammarskjöld, som just undrade, om det var *lämpligt* att debattera en fråga utförligt, *innan* en utredning af densamma förelåg, ber äfven jag att här få draga mitt strå till stacken.

Jag anser, att denna fråga bör ses emot en viss bakgrund.

I likhet med såväl talaren här bakom mig som den förste talaren, herr Centervall, skulle äfven jag vilja uttala mycket stora betänkligheter emot Kungsträdgårdens bebyggande med något som helst hus af nu ifrågavarande beskaffenhet — låt vara, att det blefve ett så prydligt hus som möjligt — men, såsom herr Waldenström nyss nämnde, man kan dock blifva betänksam i ett sådant fall som detta. Om man litet grand studerar, hvad som i dessa dagar förhandlats hos Stockholms stadsfullmäktige, tror jag, att man får se, hurudant det tillmötesgående är, som Stockholms stadsfullmäktige, när det gäller tomter och dylikt, visa gent emot staten. Jag har här i min hand ett kortfattadt referat från Stockholms stadsfullmäktiges sammanträde förra lördagen — hvarvid bland annat förekom frågan om norra Djurgårdens införlifvande med stadsplanen — Stockholms Dagblad och Aftonbladet ha öfverensstämmande referat härom.

Remiss af proposition angående nytt kanslihus.
(Forts.)

Beredningsutskottet hade framlagt ett förslag i den nämnda frågan, och till detta förslag fogades under diskussionen ytterligare vissa villkor. Det saknades icke inom stadsfullmäktige röster, som varnade för att se saken på det sätt, utskottet gjort, men hur det var beslutade dock stadsfullmäktige att med 55 röster mot 24 godkänna utskottets ifrågavarande hemställan. Denna hemställan går därpå ut, »att den öfver området upprättade stadsplanen skall vara af stadsfullmäktige godkänd, innan den underställes Kungl. Maj:ts fastställelse, att gator, torg och allmänna platser skola med full äganderätt till staden öfverlätas i planerad skick och att rätten till vattnet utmed ifrågavarande områden jämväl öfvergår till staden. Vidare antogs med 55 röster mot 24 förslaget om, att *platser för allmänna parker och planteringar* skola i mån af behof *med full äganderätt kostnadsfritt* öfverlätas på staden, samt att tomter för byggnader för allmänt behof skola reserveras i stadsplanen.»

Nu är det en känd sak, att Kungsträdgården, som är statens mark, blifvit kostnadsfritt upplåten åt Stockholms stad, och Stockholms stad har därjämte — enligt hvad jag tror mig veta — en viss ersättning af statsverket för kungsträdgårdsplanteringarnas hållande i prydligt skick — och det erkänna alla villigt, att Stockholms stad på ett synnerligen hedrande sätt och mer än nog uppfyllt detta villkor. Nu förefaller det, som om denna kostnadsfria upplåtelse från statens sida af *en* allmän plats vore ett prejudikat för alla de fall, då inom Stockholm sådan fråga förekommer. att staten skall till bebyggande upplåta nya områden, i det att nämligen stadsfullmäktige alltid anse sig böra uppställa den fordran, att all dylik upplåtelse skall ske på sådana villkor, att Stockholms stad får full äganderätt till äfven parkområden och dylika äfvensom tomter för stadens publika byggnader, allt utan att behöfva gifva någon ersättning.

Jag tror, att detta i sin mån kan vara ägnadt att belysa den

Remiss af proposition angående nytt kanslihus.
(Forts.)

nödfallsutväg, som regeringen här tillgripit — ty som en nödfallsutväg tolkar jag hvad regeringen här gjort. — Man ser så sällan någon offervillighet visas af rikets förnämsta kommun i sådana här stycken.

Herr von Friesen: Herr talman! Jag anser att en remissdebatt angående ett föreliggande kungl. förslag är synnerligen lämplig, men att uti en sådan debatt inröra frågor, som alls icke höra dit, därom kunna meningarna vara olika. Så gjorde emellertid den siste ärade talaren. Jag vet icke, hvad det var för tidning, som han citerade, men det referat öfver Stockholms stadsfullmäktiges förhandlingar, hvilket han här uppläste, var fullkomligt oriktigt. Jag undrar, om han icke läste beredningsutskottets förslag i stället för det beslut, som stadsfullmäktige i själfva verket fattade. I alla fall, när man yttrar sig om en sak, bör man vara säker på, att den upplysning, som man lämnar, är riktig, den må sedan vara hämtad från hvilken källa som helst.

Det förhåll sig icke så, som den ärade talaren nämnde. Det var *ingen* meningsskiljaktighet inom Stockholms stadsfullmäktige om, att, då stadsplanen skulle utläggas öfver det ifrågavarande stora området, *öppna platser, parker och dylikt* skulle kostnadsfritt af staten öfverlämnas till Stockholms stad — och jag tror, att, om den ärade talaren litet närmare tänker på den saken, han icke heller skall hysa den minsta tvekan om, att så icke bör ske — utan frågan, hvarom meningsskiljaktigheten i detta fall rörde sig, var den, huruvida *platser för offentliga byggnader* borde kostnadsfritt öfverlämnas till Stockholms stad eller icke.

Det är ju alldeles klart, att om en ägare hvilken som helst vill ha stadsplanen utlagd öfver sitt område, skall han upplåta gator kostnadsfritt till staden. Så har staten alltid gjort, när den velat ha sin egendom utlagd i tomter, och i den nya stadsplanlagen, öfver hvilken Stockholms stadsfullmäktige nyss yttrat sig, äro dylika bestämmelser i det hänseendet föreslagna.

Norra Djurgården — hvarom frågan rörde sig hos stadsfullmäktige — är ett område, som är lika stort som hela Norrmalm och hela Kungsholmen tillsammans, och det är gifvet, att en stadsplan icke kan utläggas öfver detta område, utan att öppna platser, parker och gator, med full äganderätt öfverlämnas till staden. Det kan ingen människa bestrida och kommer väl icke heller att bestrida, utom möjligen den siste ärade talaren, innan han satt sig in i frågan.

Friherre Bonde: Herr talman! Herr Waldenström gjorde den anmärkningen gentemot de talare, som här förut yttrat sig, att de icke framkommit med något direkt motförslag i fråga om kanslihusets förläggande. Det är emellertid omöjligt för en enskild riksdagsman att i en sådan fråga som denna framlägga ett

positivt förslag och säga, att så och så skulle det vara, men såväl herr Centerwall som äfven jag påpekade, att det dock finnes andra möjligheter att åstadkomma ett kanslihus än den af Kungl. Maj:t här ifrågasatta. Jag tog mig i mitt förra anförande friheten att framhålla, att man på ett mindre dyrbart sätt än det nu föreslagna kunde få lämpliga lokaler för Kungl. Maj:ts kansli dels genom att bibehålla det gamla kanslihuset, dels äfven genom att begagna det gamla riksdagshuset och andra byggnader på Riddarholmen. Det finnes således härvidlag en hel del möjligheter.

Remiss af proposition angående nytt kanslihus.
(Forts.)

Kungl. Maj:t säger visserligen, att Kungl. Maj:t vändt sina blickar åt alla håll, men icke kunnat finna någon annan utväg än just den nu föreslagna. Jag tror dock, att om viljan varit god, skulle Kungl. Maj:t ha kunnat utfinna något annat lämpligare och billigare sätt att lösa denna fråga än det af Kungl. Maj:ts nu förordade. Jag vill visst icke framkasta den mistanken, att Kungl. Maj:t framkommit med detta förslag för att i denna fråga vinna såsom bundsförvanter en hel del medlemmar af Riksdagen hvilka, om också icke för att direkte trakassera Stockholm, dock gärna visa en viss ogenhet gentemot hufvudstaden, och hvilkas talan nyss fördes af herr Lindblad, som äfven beskyllde Stockholms stad för att vid sina uppgörelser med staten helt och hållet se på sin egen fördel. För mången är nog förslaget särskildt tilltalande, därför att det är obehagligt för stockholmarna, som ju ogärna måste se en dylik inkräkning på en åt Stockholms stad gratis upplåten öppen plats.

Äfven andra bundsförvanter har Kungl. Maj:t lyckats att här vinna genom att föreslå, att den nya kanslihusbyggnaden måtte förläggas just på denna plats, så att — och jag tror, att det som särskildt uppkallade herr Waldenström var just detta, — *Blanchs kafé* skulle komma att försvinna. Jag ber emellertid herr Waldenström vara god och titta på den plan, som är bifogad den kungl. propositionen, och han skall då finna, att den *enda* byggnad utmed västra Trädgårdsgatan, som enligt förslaget skulle komma att bibehållas, är just *Blanchs kafé*, det skjuter till och med ett stycke ut på den utvidgade Hamngatan, visserligen har det fått ett annat namn, nämligen »frukostrestaurang»; men hvad därmed menas veta vi icke. *Blanchs kafé* är alltså af Kungl. Maj:t skonadt, ehuru dess slopande just tyckes vara ett lockbete, på hvilket herr Waldenström och så många andra med begärlighet också nappa.

Herr Branting: Jag har blifvit uppkallad att säga ett par ord med anledning af herr Waldenströms astronomiska funderingar om, huru solen skulle ställa sig i Kungsträdgården. Det förhåller sig med den saken så, att om man ser på den af friherre Bonde nyss återopade, den kungl. propositionen bifogade planen, skulle

Remiss af proposition angående nytt kanslihus.

det nu ifrågavarande byggnadskomplexet komma att gå i en vinkel och således verkligen en del däraf blifva skuggande icke — såsom herr Waldenström förklarade — blott när solen står i norr, utan redan när solen sänker sig i väster. I fråga om den norra eller rättare sagdt åt nordväst belägna delen af Kungsträdgården tror jag således, att den af herr Centerwall nyss gjorda erinringen emot uppförandet af dessa stora byggnader verkligen är fullt befogad och ingalunda kan affärdas på det sätt, som herr Waldenström försökte genom att vrida väderstrecken en smula på sned och icke tänka på, huru byggnaden skulle ligga.

Det förundrar mig för öfrigt icke, att ett dylikt inlägg kommit just ifrån herr Waldenström, ty herr Waldenström älskar bestämdt »herr Stockholm» — som han gärna säger — mer än någon annan här i kammaren, att döma af den gamla regeln, att »den man älskar, den agar man». Han försummar intet tillfälle att här gifva sina varma känslor för hufvudstaden luft. Och det är också helt naturligt, att, när nu kanhända herr *Lithander* fått sitt lifswerk fram och fått sitt namn knutet, på sätt som skett, vid Stockholms historia, herr *Waldenström*, innan han lämnar Riksdagen, också vill vara med om att knyta sitt namn så nära som möjligt till en eventuell byggnad, hvilken stockholmarna icke önska, därför att de befara, att den skall minska en af »lungorna» i deras stad och icke bidra till stadens förskönande, utan tvärtom.

Herr Waldenström: Jag ber först och främst att just emot friherre Bonde få anmärka, att det visst icke varit för att blifva af med Blanchs kafé, som jag uttalat mig för det nu föreliggande kungl. förslaget — långt därifrån — fastän jag kommit att nämna detta kafé, som ju är ett tillhåll för en stor del af Stockholms publik och icke minst den förgyllda delen däraf. Vidare ber jag att få tillägga, att om Blanchs kafé skulle utbytas mot en frukostrestaurang, såsom förslaget antyder, så skulle det i hvarje fall förlora den karaktär, som det för närvarande har, i synnerhet om kvällarne.

Hvad beträffar det, som herr Branting här anförde, vill jag öppet erkänna, att det skall vara min stora glädje, om jag på något sätt kan med min röst bidra till, att det nu föreliggande kungl. förslaget går igenom, liksom jag gläder mig öfver, att jag kunde med min röst bidra till, att förslaget om riksdagshusets förläggande här på Helgeandsholmen fick den utgång, som det fick. Och om herr Branting räknar detta såsom en aga emot Stockholms stad, därför att det finnes en stockholmsspublik, som icke vill ha riksdagshuset här, så må han gärna göra det, allra helst om han på samma gång tror, att detta mitt bemödande att aga Stockholm kommer af pur kärlek till Stockholm. Jag förundrar mig öfver, hur man kan prata.

Vidare anfördes ej. Ifrågavarande proposition jämte de i anledning af densamma inom kammaren nu afgifna yttrandena hänvisades till statsutskottet.

§ 5.

Vidare föredrogs Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående försäljning af vin och maldrycker.

I sammanhang härmed föredrogs ett från Första Kammaren ankommet protokollsutdrag, n:o 184, utvisande, att inbjudningen till Första Kammaren att förena sig med Andra Kammaren i dennas beslut att nu ifrågavarande proposition och Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående försäljning af tillagade, alkoholfria drycker samt svagdricka skulle öfverlämnas till behandling af Riksdagens särskilda utskott n:o 2, blifvit af Första Kammaren antagen; och beslöt Andra Kammaren nu att öfverlämna Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående försäljning af vin och maldrycker till Riksdagens särskilda utskott n:o 2.

Till samma utskott remitterades häruppå jämväl Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående försäljning af tillagade, alkoholfria drycker samt svagdricka.

§ 6.

Efter föredragning af de på kammarens bord hvilande motionerna hänvisades herr *K. G. Karlssons* i Göteborg *m. fl.* motion, n:o 261, och herr *N. Åkessons* motion, n:o 262, till bevillningsutskottet samt herr *M. Matssons* motion, n:o 263 till Riksdagens särskilda utskott n:o 2.

§ 7.

Föredrogos, men bordlades åter bevillningsutskottets betänkande n:o 18 samt lagutskottets utlåtanden n:is 45, 46, 47 och 48.

§ 8.

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till Riksdagens skrivelser till Konungen:

n:o 52, i anledning af Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under nionde hufvudtiteln gjorda framställning angående centralanstalt för försöksväsendet på jordbruksområdet,

n:o 53, i anledning af Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under nionde hufvudtiteln gjorda framställningar angående skogsväsendet, och

n:o 54, i anledning af Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under nionde hufvudtiteln gjorda framställningar angående rikets allmänna kartverk.

§ 9.

Justerades protokollsutdrag.

§ 10.

Till bordläggning anmälades:

sammansatta stats- och lagutskottets utlåtande, n:o 9, i anledning af dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående Kungl. Maj:ts högsta domstols tjänstgöring på afdelningar äfvensom stadga angående måls handläggning i vissa fall af Kungl. Maj:ts högsta domstols afdelningar samfäldt, dels af berörda förslag föranledda, i statsverkspropositionen gjorda framställningar om höjning af anslaget till högsta domstolen och nedre justitierevisionen, dels ock tvenne med föranledande af Kungl. Maj:ts ifrågavarande förslag afgifna motioner;

Andra Kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande, n:o 19, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående åtgärder till hämmande af tuberkulossjukdomens utbredning; och

Andra Kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtande, n:o 21, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t rörande allmän polisförfattning för rikets städer och därmed jämförliga orter.

§ 11.

Följande nya motioner afgåfvos nämligen af:

herr *O. F. Trapp*, n:o 265, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående försäljning af brännvin;

herr *G. A. Ahlstrand*, n:o 266, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående försäljning af brännvin;

herr *L. K. Brock*, n:o 267, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående försäljning af brännvin;

herr *G. W. Roos*, n:o 268, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående försäljning af brännvin;

herr *C. R. Johansson* i Jönköping, n:o 269, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående försäljning af brännvin;

herr *J. G. Pettersson* i Södertälje *m. fl.*, n:o 270, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående försäljning af brännvin;

herr *K. L. Johansson* i Stora Mellby, n:o 271, om skrifvelse

till Kungl. Maj:t angående beredande af erforderlig vård åt sjuka personer vid deras transport å statens järnvägar; och

herr *P. Hörnsten*, n:o 272, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående försäljning af brännvin.

Samtliga dessa motioner blefvo på begäran bordlagda.

§ 12.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr <i>E. G. H. Åkerlund</i>	under den 5 april,
» <i>A. Henriéson</i>	under 3 dagar fr. o. m. 6 »
» <i>R. Ekholm</i>	» 8 » » » » 4 » och
» <i>C. I. Carlsson</i> i Norra Smedstorp	» 14 » » » » 5 »

Härefter åtskildes kammarens ledamöter kl. 3,36 e. m.

In fidem

Herman Palmgren.